

บทที่ 5

การผลิตและผลตอบแทน

ในบทนี้จะนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการผลิต การจำหน่ายผลผลิต ต้นทุนการผลิต และผลตอบแทนการผลิต รวมทั้งพิจารณาถึงความเสี่ยงทางด้านผลผลิตที่เกษตรกรได้รับจากการผลิตในระบบสัญญาผูกพัน ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงระบบการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตในระบบสัญญาผูกพัน ต้นทุน และผลตอบแทนการผลิต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบของต้นทุน ความจำเป็นในการใช้เงินลงทุนและผลตอบแทนของพืชในระบบสัญญาผูกพัน ซึ่งสามารถนำไปเปรียบเทียบกับพืชแข่งขันอื่น ๆ สำหรับความเสี่ยงในด้านผลผลิตของเกษตรกรที่ปลูกพืชในระบบสัญญาผูกพันนั้น จะช่วยให้ความกระจ่างแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การเกษตรแบบมีสัญญาผูกพันได้รับความสนใจมากขึ้น เนื่องจากการผลิตในระบบสัญญาผูกพันนั้นตามปกติมักจะไม่มีความเสี่ยงทางด้านราคา แต่ความเสี่ยงในด้านผลผลิตนั้นน่าจะมีน้อยลง เพราะการผลิตต้องเป็นไปตามแผนการผลิตที่ได้รับคำแนะนำจากบริษัทผู้รับซื้อผลผลิต

5.1 การผลิตของเกษตรกร

การผลิตในระบบสัญญาผูกพันของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นการผลิตตามคำแนะนำของบริษัทผู้รับซื้อผลผลิต โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทจะเข้ามาคอยดูแล และให้คำแนะนำในการผลิตตั้งแต่เริ่มทำการผลิตไปจนถึงการเก็บเกี่ยว ในช่วงแรกของการผลิตแบบมีสัญญาผูกพันเกษตรกรจะปฏิบัติตามคำแนะนำของบริษัทอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะพืชใหม่ ๆ ที่เกษตรกรไม่เคยทำการผลิตมาก่อน เช่น ถั่วเหลืองฝักสด ส่วนพืชที่เคยทำการผลิตมาก่อนนั้น เกษตรกรมักจะไม่ค่อยปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ แต่อาศัยความรู้และประสบการณ์ในการผลิตเป็นแนวทางในการผลิต เมื่อเกษตรกรมีความชำนาญมากขึ้นก็จะมี การปรับเปลี่ยนการผลิตบ้างตามความเหมาะสม ส่วนใหญ่จะเป็นปริมาณการใส่ปุ๋ยเคมี และการฉีดพ่นสารเคมี

ในส่วนของการใช้ปุ๋ยเคมี เกษตรกรจะลดปริมาณปุ๋ยลงเพื่อลดต้นทุนการผลิต แต่เกษตรกรยังคงใช้ปุ๋ยชนิดที่บริษัทแนะนำ สำหรับการฉีดพ่นสารเคมีนั้น เกษตรกรจะมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น สารเคมีที่มีราคาสูงเกษตรกรจะใช้ในอัตราที่น้อยกว่ากำหนด และถ้ามีแมลงมากเกษตรกรจะฉีดพ่นสารเคมีบ่อยขึ้น อย่างไรก็ตามเกษตรกรมักจะไม่ฉีดพ่นสารเคมีมากกว่าที่บริษัทกำหนด โดยเฉพาะเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสด เนื่องจากทางบริษัทมีการตรวจสอบสารพิษตกค้างในผลผลิต (จากการสัมภาษณ์เกษตรกร) กรณีที่สงสัยว่ามีการใช้สารเคมีมากกว่าที่บริษัทกำหนด และถ้าหากตรวจพบว่ามีสารพิษตกค้างจะไม่รับซื้อผลผลิตทั้งหมด ทำให้เกษตรกรไม่กล้าฉีดพ่นสารเคมีมากกว่าที่ทางบริษัทกำหนดมากนัก และต้องหยุดฉีดพ่นสารเคมีก่อนการเก็บเกี่ยวตามที่บริษัทแนะนำ

5.1.1 การผลิตถั่วเหลืองฝักสด

จากการสำรวจเกษตรกรตัวอย่างที่ทำการผลิตถั่วเหลืองฝักสดในอำเภอสันทรายและพร้าว พบว่า เกษตรกรจะทำการไถพรวนดินก่อนแล้วจึงยกร่อง ปรับระดับแปลง และตกแต่งแปลง ก่อนปลูก เกษตรกรจะรองพื้นด้วยปุ๋ยหรือสารเคมีฟูราดาน ในอัตรา 25-50 กิโลกรัมต่อไร่ จากนั้นจึงเอาน้ำเข้าแปลง โดยเปิดน้ำเข้ามาข้างไว้ในแปลงแล้วปล่อยน้ำออกจนน้ำแห้งแล้วจึงขุดหลุมปลูก โดยการใช้น้ำกระทุ้งให้เป็น หลุมและหยอดเมล็ดตามแล้วกลบดิน หลังจากปลูกเสร็จแล้วจะทำการฉีดพ่นยาคุมหญ้าทันที เกษตรกร จะฉีดพ่นสารเคมีป้องกันโรคและแมลงศัตรูพืชสัปดาห์ละครั้งหลังปลูกได้ 7-10 วัน และงดฉีดพ่นสารเคมี ป้องกันโรคและแมลงศัตรูก่อนการเก็บเกี่ยวประมาณ 15-20 วัน เพื่อไม่ให้มีสารพิษตกค้างในผลผลิต สำหรับการใส่ปุ๋ยนั้นเกษตรกรจะใส่ปุ๋ยประมาณ 3 ครั้ง คือ อายุประมาณ 10-15 วัน ใส่ปุ๋ยเกรด 15-15-15 ในอัตราไร่ละ 50 กิโลกรัมต่อไร่ โดยหว่านลงบนแปลง และอายุประมาณ 30 วัน ใส่ปุ๋ย เกรด 14-14-21 ในอัตราไร่ละ 100 กิโลกรัม โดยทำร่องบนแปลงและโรยปุ๋ยตามร่อง ไม่ต้องกลบดิน หลังจากนั้นอีกประมาณ 15-20 วัน ใส่ปุ๋ยยูเรีย 46-0-0 โรยตามร่องที่ทำไว้ เกษตรกรจะให้น้ำพร้อมกับการใส่ปุ๋ยโดยเปิดน้ำเข้าให้ท่วมแปลงแล้วปล่อยน้ำออก ถ้าหากมีฝนตกเกษตรกรจะงดให้น้ำ และเก็บเกี่ยว เมื่ออายุได้ประมาณ 65-70 วัน ก่อนส่งมอบผลผลิตเกษตรกรจะคัดเกรดก่อน โดยคัดฝักเสียและไม่ได้ มาตรฐานออก หัวหมวดจะเป็นผู้มารับผลผลิตจากสวนของเกษตรกรไปส่งโรงงาน

5.1.2 การผลิตแตงกวาญี่ปุ่น

เกษตรกรตัวอย่างมีการเตรียมดินสำหรับปลูกโดยการไถพรวนดิน และหว่านปูนขาว จากนั้น ยกร่อง และขุดหลุมปลูก ก่อนปลูกจะรองพื้นหลุมด้วยฟูราดานในอัตรา 2 กิโลกรัมต่อไร่ และเปิดน้ำ เข้ามาข้างไว้ในแปลงและตัดกรดเสร็จแล้วปล่อยน้ำออกจากแปลง หลังจากปลูกเสร็จแล้วเกษตรกรจะฉีดพ่นยา คุมหญ้า เกษตรกรจะให้น้ำพร้อมกับฉีดพ่นสารเคมีป้องกันโรคและแมลงศัตรูพืชทุก ๆ 7 วัน หลังจาก ปลูกได้ 5 วัน หว่านปุ๋ยคอกลงบนแปลง พออายุประมาณ 15 วัน ใส่ปุ๋ยฝังในอัตรา 50 กิโลกรัม ต่อไร่ โดยโรยตามร่องแถวในแปลงแล้วกลบดิน พออายุได้ประมาณ 25 และ 35 วัน ใส่ปุ๋ยเร่งโดย ผสมน้ำแล้วตัดกรดที่หลุม ในอัตราไร่ละ 10 กิโลกรัม และเริ่มทำค้างแดงไปเรื่อย ๆ เกษตรกรเริ่มทำการ เก็บเกี่ยวเมื่อแตงอายุได้ 35 วัน โดย เก็บเกี่ยวไปเรื่อย ๆ จนกว่าผลผลิตจะหมด ซึ่งใช้เวลาในการ เก็บเกี่ยวประมาณ 20-30 วัน เกษตรกรจะส่งผลผลิตขายทุกวันหลังเก็บเกี่ยว โดยหัวหมวดจะมารับ ผลผลิตที่สวนของเกษตรกร และทำการคัดเกรดก่อนส่งมอบผลผลิตให้บริษัทผู้รับซื้อผลผลิต

5.1.3 การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด

เกษตรกรผู้ปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในอำเภอพร้าว จะไถกลบหน้าดินทิ้งไว้ประมาณ 10-15 วัน แล้วไถพรวนอีกครั้งหนึ่ง และทำการชิงเชือกเป็นแนวสำหรับขุดหลุมปลูก ก่อนปลูกเกษตรกรจะโรยปุ๋ย

รองพื้นที่เกรด 16-16-8 หรือเกรด 16-20-0 ในอัตรา 50 กิโลกรัมต่อไร่ ตามแนวเชือกที่ทำไว้ หลังปลูก เกษตรกรจะฉีดพ่นยาคุมหญ้า เกษตรกรจะไม่มีกรให้น้ำอาศัยแต่น้ำฝนเพียงอย่างเดียว หลังจากปลูกได้ ประมาณ 25-30 วัน ใส่ปุ๋ยแอมโมเนียซัลเฟตหรือปุ๋ยยูเรีย ในอัตรา 50 กิโลกรัมต่อไร่ พร้อมกับ การพรวนดิน พูนโคน ดายหญ้า และกลบโคนต้น เมื่ออายุได้ประมาณ 40-45 วัน ถอดข้อเกสรตัวเมีย หลังจากนั้นอีก 15 วัน ตัดข้อเกสรตัวผู้ และเริ่มเก็บเกี่ยวเมื่ออายุได้ประมาณ 120 วัน เกษตรกรไม่ ต้องตัดเกรดก่อนส่งมอบผลผลิต และนำผลผลิตไปส่งที่จุดรับซื้อผลผลิตของบริษัท ในกรณีของบริษัทซีพี ส่วนบริษัทไฟโอเนียร์จะมารับผลผลิตถึงที่ไร่ของเกษตรกร เกษตรกรจะทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตจนหมด แล้วจึงนำไปขายพร้อมกันทั้งหมด

5.2 การใช้แรงงานในการผลิต

จากการสำรวจการใช้แรงงานการผลิตในระบบสัญญาผูกพันของเกษตรกรตัวอย่างพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสดมีการใช้แรงงานการผลิตในการเก็บเกี่ยวมากที่สุดคือ 11.98 วันงานต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 36.69 ของการใช้แรงงานในการผลิตทั้งหมด เนื่องจากในการเก็บเกี่ยวผลผลิตต้องใช้ แรงงานสำหรับตัดเกรดเป็นจำนวนมาก รองลงมาคือการใช้แรงงานการผลิตในการดูแลผลผลิตเท่ากับ 9.76 วันงานต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 29.89 ส่วนเกษตรกรผู้ปลูกแตงกวาญี่ปุ่น และเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดมีการใช้ แรงงานในการดูแลผลผลิตมากที่สุดคือ 23.93 และ 9.74 วันงานต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 47.63 และ ร้อยละ 54.84 ของแรงงานที่ใช้ในการผลิตทั้งหมดตามลำดับ รองลงมาคือ การใช้แรงงานการผลิตในการ เก็บเกี่ยวผลผลิตซึ่งคิดเป็นร้อยละ 30.83 และ 25.21 ของแรงงานทั้งหมดที่ใช้ในการผลิตแตงกวาญี่ปุ่น และเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดตามลำดับ (ตารางที่ 5.1) เป็นที่น่าสังเกตว่าเกษตรกรผู้ปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดมี การใช้แรงงานในการเตรียมดินน้อยมาก เนื่องจากเกษตรกรจะจ้างรถแทรกเตอร์ในการไถเตรียมดินสำหรับ ปลูกข้าวโพด จึงทำให้มีการใช้แรงงานเพียง 0.49 วันงานต่อไร่

สำหรับการใช้แรงงานการผลิตในแต่ละประเภทของแรงงานพบว่า เกษตรกรที่ทำการผลิตพืชทั้ง 3 ชนิด มีการใช้แรงงานจ้างน้อยที่สุดโดยเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 1.96 และ 4.40 วันงานต่อไร่ตามลำดับ เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสดและเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดส่วนใหญ่ใช้แรงงานการผลิตในครัวเรือนใกล้เคียงกับ แรงงานแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นแรงงานในครัวเรือนเท่ากับ 10.96 และ 7.36 วันงานต่อไร่ และเป็นแรงงาน แลกเปลี่ยนเท่ากับ 17.51 และ 6.00 วันงานต่อไร่ตามลำดับ ส่วนเกษตรกรผู้ปลูกแตงกวาญี่ปุ่นมีการใช้ แรงงานในครัวเรือนมากที่สุดคือ 38.78 วันงานต่อไร่ และเกษตรกรตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มมีการใช้แรงงาน ในครัวเรือนสำหรับดูแลผลผลิตมากที่สุดเท่ากับ 8.20 23.10 และ 5.56 วันงานต่อไร่ตามลำดับ (ตาราง ที่ 5.2) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่ทำการผลิตพืชในระบบสัญญาผูกพันต้องคอยดูแลเอาใจใส่การผลิตของ ตนเป็นพิเศษ

ตารางที่ 5.1 การใช้แรงงานการผลิตของเกษตรกรตัวอย่างแยกตามกิจกรรมการผลิต

ขั้นตอนการผลิต	ถั่วเหลืองฝักสด		แตงกวาญี่ปุ่น		เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด	
	วันงานไร่	ร้อยละ	วันงานไร่	ร้อยละ	วันงานไร่	ร้อยละ
การเตรียมดิน	4.27	13.08	6.94	13.81	0.49	2.76
การเพาะปลูก	6.64	20.34	5.48	10.91	3.35	18.86
การดูแล	9.76	29.89	23.93	47.63	9.74	54.84
การเก็บเกี่ยว	11.98	36.69	13.89	27.65	4.18	23.54
รวม	32.65	100.00	50.24	100.00	17.76	100.00

ที่มา จากการสำรวจ

ตารางที่ 5.2 การใช้แรงงานการผลิตของเกษตรกรตัวอย่างแยกตามประเภทแรงงาน หน่วย : วันงานต่อไร่

ขั้นตอนการผลิต	แรงงานครอบครัว	แรงงานแลกเปลี่ยน	แรงงานจ้าง	รวม
ถั่วเหลืองฝักสด				
เตรียมดิน	1.05	2.52	0.70	4.27
ปลูก	0.96	5.25	0.43	6.64
ดูแลผลผลิต	8.20	1.17	0.39	9.76
เก็บเกี่ยว	0.75	8.57	2.66	11.98
รวม	10.96	17.51	4.18	32.65
แตงกวาญี่ปุ่น				
เตรียมดิน	2.87	4.07	-	6.94
ปลูก	2.66	2.68	0.14	5.48
ดูแลผลผลิต	23.10	0.43	0.40	23.93
เก็บเกี่ยว	10.13	2.34	1.42	13.89
รวม	38.76	9.52	1.96	50.24
เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด				
เตรียมดิน	0.24	0.22	0.03	0.49
ปลูก	0.65	2.06	0.64	3.35
ดูแลผลผลิต	5.56	1.51	2.67	9.74
เก็บเกี่ยว	0.91	2.21	1.06	4.18
รวม	7.36	6.00	4.40	17.76

ที่มา จากการสำรวจ

5.3 การจำหน่ายผลผลิต

การจำหน่ายผลผลิตในระบบสัญญาผูกพันของเกษตรกรตัวอย่าง ส่วนใหญ่บริษัทจะเข้ามารับซื้อผลผลิตโดยผ่านหัวหน้าหมวด ในราคาประกันและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าก่อนการผลิต ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.3.1 การจำหน่ายผลผลิตถั่วเหลืองฝักสด

เกษตรกรจะขายผลผลิตตามสัญญา โดยหัวหน้ากลุ่มจะมารับผลผลิตถึงที่สวน และนำไปส่งที่โรงงาน ซึ่งบริษัทผู้รับซื้อจะเป็นผู้จ่ายค่าขนส่ง ในการขายนั้นเกษตรกรจะส่งขายทุกวัน โดยซังขายตามน้ำหนักของผลผลิตและทำการคัดเกรดก่อนจำหน่าย โดยจะคัดฝักที่มีเมล็ดเดียว เมล็ดลีบ ฝักเหลือง ฝักงอ แผลงเงาะ และฝักที่เสียหายจากการแต้ดอก ทางโรงงานจะทำการสุ่มเอาตัวอย่างมาตรวจสอบคุณภาพอีกครั้งหนึ่ง เพื่อประเมินน้ำหนักของผลผลิตที่ได้หลังจากหักผลผลิตที่ไม่ได้มาตรฐานตามที่โรงงานกำหนด และคิดเปอร์เซ็นต์ผลผลิตที่ไม่ได้คุณภาพ เช่น ฝักลีบ ฝักงอ ฝักแตก ฝักเมล็ดเดียว ฝักขี้ เป็นโรค แผลงเงาะ และเสียหายจากการเก็บเกี่ยว เป็นต้น ทางบริษัทจะให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรอีก 20 % และ 15 % ของผลผลิตที่ถูกไม่ได้มาตรฐานตามที่โรงงานกำหนด ในอำเภอสันทราย และอำเภอพร้าวตามลำดับ ราคาที่เกษตรกรได้รับจะเป็นราคาประกัน คือ 10 บาทต่อกิโลกรัม และ 13 บาทต่อกิโลกรัมในกรณีที่มีการตัดหัวและหางฝักเรียบร้อยแล้ว เกษตรกรจะได้รับเงินหลังจากส่งมอบผลผลิตครั้งสุดท้ายแล้วประมาณ 7-15 วัน

5.3.2 การจำหน่ายผลผลิตแตงกวาญี่ปุ่น

เกษตรกรจะขายผลผลิตตามสัญญา โดยหัวหน้ากลุ่มจะมารับผลผลิตถึงที่สวน และจะนำไปส่งที่โรงงานหรือศูนย์รับซื้อผลผลิตของบริษัท ซึ่งบริษัทจะเป็นผู้จ่ายค่าขนส่งให้ ในการขายนั้นเกษตรกรจะส่งขายทุกวันหลังการเก็บเกี่ยวเป็นระยะเวลา 25-30 วัน โดยซังขายตามน้ำหนักของผลผลิตและทำการคัดเกรดก่อนจำหน่าย โดยแบ่งออกเป็น 2 เกรด คือ เกรดเอมีขนาดเล็ก ราคา 2.50 บาทต่อกิโลกรัม และเกรดบีขนาดใหญ่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2.50 นิ้วขึ้นไป ราคา 1.00 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งในการวัดขนาดนั้นทางบริษัทจะมีเครื่องมือวัดขนาดให้เกษตรกร แต่ส่วนใหญ่เกษตรกรจะคาดคะเนด้วยสายตา ราคาที่เกษตรกรได้รับเป็นราคาประกัน 2.50 และ 1.00 บาทต่อกิโลกรัมตามเกรด เกษตรกรจะได้รับเงินหลังจากส่งมอบผลผลิตแล้วประมาณ 15 วัน

5.3.3 การจำหน่ายผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด

1. การจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรที่ทำสัญญากับบริษัทซีพี เกษตรกรจะขายผลผลิตตามสัญญาโดยจะขนไปส่งที่ศูนย์รับซื้อผลผลิตของบริษัท ซึ่งบริษัทจะจ่ายค่าขนส่งให้ ในการขายนั้นเกษตรกร

จะเก็บเกี่ยวผลผลิตทั้งหมดแล้วขายพร้อมกันตามเวลาที่บริษัทกำหนดคือ บริษัทจะมารับซื้อผลผลิตทุก 2 วัน เกษตรกรจะซังขายตามน้ำหนักผลผลิตและไม่ต้องคัดเกรดก่อนขาย แต่บริษัทจะหักเปอร์เซ็นต์ความชื้นและแกนข้าวโพดร้อยละ 27 ซึ่งทางบริษัทได้กำหนดไว้ล่วงหน้าก่อนการผลิต เกษตรกรจะได้รับเงินหลังจากส่งมอบผลผลิตประมาณ 15-25 วัน ราคาที่เกษตรกรได้รับเป็นราคาประกัน คือ กิโลกรัมละ 9.00 บาท

2. การจำหน่ายผลผลิตเกษตรกรที่ทำสัญญากับบริษัทไฟโอเนียร์ เกษตรกรจะขายผลผลิตตามสัญญาโดยตัวแทนของบริษัทจะมารับผลผลิตถึงที่ไร ในการขายนั้นเกษตรกรจะเก็บเกี่ยวทั้งหมดแล้วขายพร้อมกันตามระยะเวลาที่บริษัทกำหนด โดยซังขายตามน้ำหนักผลผลิตและไม่ต้องคัดเกรดก่อนจำหน่าย แต่บริษัทจะหักเปอร์เซ็นต์ความชื้นและแกนข้าวโพดตามที่เป็นจริง ราคาที่เกษตรกรขายได้รับเป็นราคาประกัน คือ 9.00 บาทต่อกิโลกรัม และบริษัทให้โบนัสแก่เกษตรกรอีก 1.00 บาทต่อกิโลกรัม เป็นรางวัลสำหรับเกษตรกรที่ทำตามคำแนะนำของบริษัทอย่างเคร่งครัด และดูแลผลผลิตของตนเป็นอย่างดี ซึ่งเกษตรกรที่ทำสัญญากับทางบริษัทได้รับโบนัสทุกครัวเรือน ราคาผลผลิตที่เกษตรกรขายได้เท่ากับ 10 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรจะได้รับเงินหลังจากส่งมอบผลผลิตครั้งสุดท้ายแล้วประมาณ 15-25 วัน

5.4 ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิต

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตของเกษตรกรในระบบสัญญาผูกพัน จะชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบของต้นทุนการผลิต ความจำเป็นของการใช้เงินทุนตลอดจนผลตอบแทนการผลิตที่จะนำไปเปรียบเทียบกับพืชอื่น ๆ ในการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิต จะมุ่งเน้นศึกษาถึงผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร และผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดของการผลิตถั่วเหลืองฝักสด แดงกวาญี่ปุ่น และเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด โดยใช้วิธี enterprise budgeting ผลการวิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนการผลิตของพืชแต่ละชนิดตามระบบการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพัน มีดังต่อไปนี้

5.4.1 ต้นทุนการผลิต

ในการพิจารณาต้นทุนการผลิตนั้นจะพิจารณาด้านต้นทุนทั้งที่เป็นเงินสด และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด ต้นทุนที่เป็นเงินสด หมายถึง ต้นทุนการผลิตหรือค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรจ่ายออกไปจริงในการซื้อปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เป็นเงินสด และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด หมายถึง ต้นทุนที่เกษตรกรไม่ได้จ่ายออกไปเป็นเงินสดหรือการใช้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ของเกษตรกรเอง แต่ประเมินค่าตามราคาของสินค้า และค่าจ้างในท้องถิ่น ผลการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตถั่วเหลืองฝักสด แดงกวาญี่ปุ่น และเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดแบบมีสัญญาผูกพันของเกษตรกรตัวอย่าง มีรายละเอียดดังนี้

ต้นทุนการผลิตถั่วเหลืองฝักสด

จากผลการศึกษาด้านต้นทุนการผลิตถั่วเหลืองฝักสดในระบบสัญญาผูกพันของเกษตรกรตัวอย่างพบว่า ต้นทุนการผลิตส่วนใหญ่เป็นค่าปุ๋ยเคมี และเมล็ดพันธุ์ ซึ่งต้นทุนค่าปุ๋ยเคมีโดยเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 1,265.60 บาท และค่าเมล็ดพันธุ์เท่ากับ 1,227.92 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 21.67 และร้อยละ 21.03 ของต้นทุนการผลิตผันแปรทั้งหมดซึ่งเท่ากับ 5,839.62 บาทต่อไร่ (ตารางที่ 5.3)

ต้นทุนการผลิตทั้งหมดของเกษตรกรประกอบด้วยต้นทุนค่าปัจจัยการผลิตโดยเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 3,164.47 บาท คิดเป็นร้อยละ 54.19 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และต้นทุนค่าแรงงานโดยเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 2,675.15 บาท คิดเป็นร้อยละ 45.81 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ซึ่งต้นทุนค่าปัจจัยการผลิตถั่วเหลืองฝักสดเป็นเงินสดทั้งหมด โดยส่วนใหญ่เป็นค่าเมล็ดพันธุ์ และปุ๋ยเคมี

ส่วนต้นทุนค่าแรงงานในการผลิตส่วนใหญ่เป็นต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด เนื่องจากเกษตรกรใช้ระบบแรงงานแลกเปลี่ยน และใช้แรงงานในครัวเรือนมากกว่าแรงงานจ้าง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าเก็บเกี่ยว และดูแลผลผลิตเท่ากับ 630.48 บาทต่อไร่ และ 616.83 บาทต่อไร่ตามลำดับ สำหรับต้นทุนค่าแรงงานในการผลิตที่เป็นเงินสด เป็นค่าจ้างในการเตรียมดินมากที่สุดเท่ากับ 457.28 บาทต่อไร่ เมื่อพิจารณาต้นทุนค่าแรงงานในการผลิตทั้งหมดพบว่า เกษตรกรมีต้นทุนค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยวเท่ากับ 772.92 บาทต่อไร่ ซึ่งมากกว่าค่าใช้จ่ายในการดูแลผลผลิต (640.59 บาทต่อไร่) เนื่องจากในการเก็บเกี่ยวผลผลิตนั้นเกษตรกรต้องคัดเกรดด้วย ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการเก็บเกี่ยวเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณาต้นทุนการผลิตผันแปรทั้งหมดของเกษตรกรที่ทำการผลิตถั่วเหลืองฝักสดพบว่า ร้อยละ 34.60 เป็นต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด ซึ่งเป็นค่าแรงงานในการผลิตทั้งหมดเท่ากับ 2,020.38 บาทต่อไร่ และร้อยละ 65.40 เป็นต้นทุนเงินสด ประกอบด้วยค่าปัจจัยการผลิตเท่ากับ 3,164.47 บาทต่อไร่ และค่าแรงงานการผลิตเท่ากับ 654.77 บาทต่อไร่

ต้นทุนการผลิตแตงกวาญี่ปุ่น

จากการศึกษาด้านต้นทุนการผลิตแตงกวาญี่ปุ่นในระบบสัญญาผูกพันพบว่า เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตทั้งหมดโดยเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 6,497.75 บาท เป็นต้นทุนค่าแรงงานในการดูแลผลผลิตมากที่สุดเท่ากับ 1,535.45 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.63 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด รองลงมาคือต้นทุนค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิตเท่ากับ 1,317.46 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.27 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด (ตารางที่ 5.4)

ต้นทุนการผลิตแตงกวาญี่ปุ่นของเกษตรกรในระบบสัญญาผูกพัน ประกอบด้วยต้นทุนค่าปัจจัยการผลิตเท่ากับ 2,363.75 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 36.46 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และต้นทุนค่าแรงงานในการผลิต เท่ากับ 4,128.55 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 63.54 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ต้นทุนค่าปัจจัยการผลิตเป็นเงินสดเกือบทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าเมล็ดพันธุ์ และปุ๋ยเคมีเท่ากับ

ตารางที่ 5.3 ต้นทุนการผลิตถั่วเหลืองฝักสดในระบบสัญญาผูกพันปี 2537/38 หน่วย : บาทต่อไร่

ต้นทุนการผลิต	ไม่เป็นเงินสด	เงินสด	รวม	ร้อยละ
ปัจจัยการผลิต				
เมล็ดพันธุ์	-	1,227.92	1,227.92	21.03
ปุ๋ยคอก	-	2.03	2.03	0.03
ปุ๋ยเคมี	-	1,265.60	1,265.60	21.67
สารเคมี	-	614.43	614.43	10.53
น้ำมันเชื้อเพลิง	-	1.57	1.57	0.03
อื่น ๆ	-	52.36	52.36	0.90
รวม	-	3,164.47	3,164.47	54.19
แรงงานการผลิต				
เตรียมดิน				
- เครื่องมือ	-	393.45	393.45	6.74
- แรงงาน	288.52	63.83	352.35	6.03
ปลูก	484.55	31.29	515.84	8.83
ดูแลผลผลิต	616.83	23.76	640.59	10.97
เก็บเกี่ยว	630.48	142.44	772.92	13.24
รวม	2,020.38	654.77	2,675.15	45.81
ต้นทุนการผลิตผันแปร	2,020.38	3,819.24	5,839.62	100.00
ร้อยละ	34.60	65.40	100.00	

ที่มา : จากการคำนวณ

883.64 และ 770.00 บาทต่อไร่ตามลำดับ และเป็นต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสดเท่ากับ 6.25 บาทต่อไร่ ซึ่งเป็นค่าปุ๋ยคอกที่เป็นของเกษตรกรเอง

เกษตรกรผู้ปลูกแต่งกว่า ๖๖% มีต้นทุนค่าแรงงานในการผลิตที่ไม่เป็นเงินสดมากกว่าต้นทุนแรงงานที่เป็นเงินสด โดยต้นทุนค่าแรงงานในการผลิตที่ไม่เป็นเงินสดเป็นค่าแรงงานในการดูแลผลผลิตมากที่สุดเท่ากับ 1,497.27 บาทต่อไร่ รองลงมาคือค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิตเท่ากับ 1,134.83 บาทต่อไร่ ส่วนต้นทุนเงินสดเป็นค่าจ้างในการเตรียมดินมากที่สุดเท่ากับ 259.64 บาทต่อไร่

เมื่อพิจารณาต้นทุนการผลิตผันแปรทั้งหมดพบว่า เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตที่ไม่เป็นเงินสดเท่ากับ 3,639.01 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 56.00 และมีต้นทุนเงินสดเท่ากับ 2,858.74 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 44.00 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ต้นทุนการผลิตที่ไม่เป็นเงินสดส่วนใหญ่เป็นค่าแรงงานในการดูแลผลผลิต ซึ่งสอดคล้องกับการใช้แรงงานในการผลิตของเกษตรกรที่มีการใช้แรงงานในครัวเรือน และแรงงานแลกเปลี่ยนสำหรับดูแลผลผลิตมากที่สุด (ดูตารางที่ 5.2 ประกอบ)

ตารางที่ 5.4 ต้นทุนการผลิตแตงกวาญี่ปุ่นในระบบสัญญาผูกพันปี 2537/38 หน่วย : บาทต่อไร่

ต้นทุนการผลิต	ไม่เป็นเงินสด	เงินสด	รวม	ร้อยละ
ปัจจัยการผลิต				
เมล็ดพันธุ์	-	883.64	883.64	13.60
ปุ๋ยดอก	5.45	44.91	50.36	0.77
ปุ๋ยเคมี	-	770.00	770.00	11.85
สารเคมี	-	407.24	407.24	6.27
ไม้ทำค้ำ	-	224.00	224.00	3.45
น้ำมันเชื้อเพลิง	-	7.27	7.27	0.11
อื่น ๆ	-	26.69	26.69	0.41
รวม	5.45	2,363.75	2,369.20	36.46
แรงงานการผลิต				
เตรียมดิน				
- เครื่องมือ	-	259.64	259.64	4.00
- แรงงาน	631.36	-	631.36	9.72
ปลูก	370.10	14.54	384.64	5.92
ดูแลผลผลิต	1,497.27	38.18	1,535.45	23.63
เก็บเกี่ยว	1,134.83	182.63	1,317.46	20.27
รวม	3,633.56	494.99	4,128.55	63.54
ต้นทุนการผลิตผันแปร	3,639.01	2,858.74	6,497.75	100.00
ร้อยละ	56.00	44.00	100.00	

ที่มา : จากการคำนวณ

ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด

จากการศึกษาพบว่า ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดของเกษตรกรตัวอย่างที่ทำการผลิตแบบมีสัญญาผูกพันเท่ากับ 2,613.92 บาทต่อไร่ ส่วนใหญ่เป็นต้นทุนค่าแรงงานในการดูแลผลผลิตโดยเฉลี่ยไร่ละ 776.09 บาท และเป็นค่าปุ๋ยเคมีเฉลี่ยไร่ละ 636.71 บาท คิดเป็นร้อยละ 29.69 และร้อยละ 24.36 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด (ตารางที่ 5.5)

ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดทั้งหมดในระบบสัญญาผูกพันร้อยละ 65.03 เป็นต้นทุนค่าแรงงานในการผลิต และร้อยละ 34.97 เป็นต้นทุนค่าปัจจัยการผลิต ซึ่งต้นทุนการผลิตขั้นแปรรวมประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นเงินสดเท่ากับ 1,422.19 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 54.41 และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเท่ากับ 1,191.73 บาทต่อไร่ คิดเป็นร้อยละ 45.59 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด

ต้นทุนค่าปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่เป็นเงินสดเท่ากับ 823.36 บาทต่อไร่ และเป็นต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสดเท่ากับ 90.67 บาทต่อไร่ ซึ่งเป็นค่าเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรได้รับฟรีจากบริษัทที่ทำสัญญาด้วย ส่วนต้นทุนค่าแรงงานในการผลิตนั้นเป็นต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสดเท่ากับ 1,101.06 บาทต่อไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าดูแลผลผลิต และเป็นต้นทุนเงินสดเท่ากับ 598.83 บาทต่อไร่ ซึ่งเป็นค่าจ้างในการเตรียมดินมากที่สุดเท่ากับ 246.13 บาทต่อไร่ รองลงมาคือค่าแรงงานในการดูแลผลผลิตเท่ากับ 208.48 บาทต่อไร่ ซึ่งมากกว่าค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิต เนื่องจากเกษตรกรต้องจ้างแรงงานในการถอดดอกตัวเมียและตัดต้นตัวผู้ให้ทันตามระยะเวลาที่บริษัทแนะนำเพราะถ้าล่าช้าจะได้ผลผลิตไม่สมบูรณ์

จากการศึกษาต้นทุนการผลิตพืชในระบบสัญญาผูกพันของเกษตรกรตัวอย่างพบว่า เกษตรกรมีต้นทุนเงินสดสูงกว่าต้นทุนเงินสดเท่ากับ 1.89 เท่า และ 1.56 เท่า สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสด และเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดตามลำดับ ส่วนเกษตรกรผู้ปลูกแตงกวาญี่ปุ่นนั้น แม้จะมีต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสดต่ำกว่าต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดคือ มีต้นทุนเงินสร้อยละ 44.00 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด แต่ก็นับว่าเป็นต้นทุนการผลิตที่สูงมาก ต้นทุนการผลิตพืชในระบบสัญญาผูกพันที่เป็นเงินสดส่วนใหญ่เป็นค่าปัจจัยการผลิต ซึ่งก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรเข้าร่วมการผลิตแบบมีสัญญาผูกพัน เนื่องจากบริษัทผู้รับซื้อผลผลิตจะให้ปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกรนำมาใช้ก่อน ทำให้ลดภาระในการหาเงินทุนสำหรับค่าปัจจัยการผลิตของเกษตรกรได้

ตารางที่ 5.5 ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบสัญญาผูกพันปี 2537/38 หน่วย : บาทต่อไร่

ต้นทุนการผลิต	ไม่เป็นเงินสด	เงินสด	รวม	ร้อยละ
ปัจจัยการผลิต				
เมล็ดพันธุ์	89.17	115.80	204.97	8.67
ปุ๋ยเคมี	-	498.79	498.79	21.12
สารเคมี	-	75.01	75.01	3.18
น้ำมันเชื้อเพลิง	-	6.36	6.36	0.27
รวม	89.17	695.96	785.13	33.24
แรงงานการผลิต				
เตรียมดิน				
- เครื่องมือ	-	232.80	232.80	9.86
- แรงงาน	16.44	2.17	18.61	0.79
ปลูก	155.38	62.14	217.52	9.21
ดูแลผลผลิต	452.29	319.50	771.79	32.68
เก็บเกี่ยว	207.56	128.28	335.84	14.22
รวม	831.67	744.89	1,576.56	66.76
ต้นทุนการผลิตผันแปร	920.84	1,440.85	2,361.69	100.00
ร้อยละ	38.99	61.01	100.00	

ที่มา : จากการคำนวณ

5.4.2 ผลตอบแทนการผลิต

จากการศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตพืชในระบบสัญญาผูกพันของเกษตรกรตัวอย่าง พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสด แดงกว่าญี่ปุ่น และเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดมีผลตอบแทนสูงกว่าต้นทุน ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด และค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด แสดงว่าเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่มมีกำไรจากการผลิตพืชในระบบสัญญาผูกพัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ผลตอบแทนการผลิตถั่วเหลืองฝักสด

ผลผลิตของถั่วเหลืองฝักสดทั้งหมดโดยเฉลี่ยเท่ากับ 885.15 กิโลกรัมต่อไร่ เกษตรกรถูกหักเปอร์เซ็นต์ผลผลิตที่ไม่ได้มาตรฐานที่บริษัทกำหนดเฉลี่ยเท่ากับ 10.07 เปอร์เซ็นต์ ผลผลิตหลังจากหักเปอร์เซ็นต์ไม่ได้มาตรฐานของเกษตรกรเท่ากับ 782.47 กิโลกรัมต่อไร่ ราคาผลผลิตที่เกษตรกรได้รับเป็นราคาประกันเฉลี่ยเท่ากับ 10.07 บาทต่อกิโลกรัม รายได้หรือผลตอบแทนรวมเท่ากับ 7,880.51 บาทต่อไร่ เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสดเท่ากับ 3,819.24 บาทต่อไร่ ต้นทุนการผลิตผันแปรเท่ากับ 5,839.62 บาทต่อไร่ ทำให้มีผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดเท่ากับ 4,061.27 บาทต่อไร่ และมีผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรทั้งหมดเท่ากับ 2,040.89 บาทต่อไร่ (ตารางที่ 5.6)

เมื่อพิจารณาผลตอบแทนเหนือต้นทุนการผลิตเงินสด และต้นทุนผันแปรต่อครัวเรือน พบว่า เกษตรกรมีรายได้หรือผลตอบแทนอยู่ในระดับสูง โดยมีผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดเท่ากับ 16,001.40 บาทต่อครัวเรือน และมีผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 8,041.12 บาทต่อครัวเรือน

ผลตอบแทนการผลิตแดงกว่าญี่ปุ่น

รายได้หรือผลตอบแทนการผลิตแดงกว่าญี่ปุ่นของเกษตรกรเท่ากับ 7,408.18 บาทต่อไร่ โดยมีผลผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 3,127.27 กิโลกรัมต่อไร่ ราคาผลผลิตที่เกษตรกรขายได้เฉลี่ยกิโลกรัมละ 2.37 บาท ตามราคาประกัน ผลตอบแทนการผลิตหลังจากหักต้นทุนเงินสด และต้นทุนผันแปรรวมจำนวน 3,639.01 บาทต่อไร่ และ 6,497.75 บาทต่อไร่ (ตามลำดับ) ปรากฏว่ามีกำไรหรือผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดเท่ากับ 3,769.17 บาทต่อไร่ และผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรเท่ากับ 910.43 บาทต่อไร่ (ตารางที่ 5.6)

เมื่อพิจารณาผลตอบแทนการผลิตแดงกว่าญี่ปุ่นต่อครัวเรือน พบว่า เกษตรกรมีผลตอบแทนการผลิตเหนือต้นทุนเงินสดโดยเฉลี่ยเท่ากับ 5,201.45 บาทต่อครัวเรือน และมีผลตอบแทนการผลิตเหนือต้นทุนผันแปรโดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 1,256.39 บาท จะเห็นได้ว่าเกษตรกรมีผลตอบแทนการผลิตโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนไม่ค่อนสูงมากนัก เนื่องจากเกษตรกรทำการผลิตในพื้นที่ไม่มากนักโดยเฉลี่ยเท่ากับ 1.38 ไร่ต่อครัวเรือน

ผลตอบแทนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด

เกษตรกรผู้ปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดมีต้นทุนการผลิตผันแปรรวมเท่ากับ 2,361.69 บาทต่อไร่ ซึ่งเป็นต้นทุนเงินสดเท่ากับ 1,440.85 บาทต่อไร่ รายได้จากการผลิตหลังหักเปอร์เซ็นต์แกนข้าวโพด และความชื้น (25.57 %) เท่ากับ 2,541.85 บาทต่อไร่ ผลผลิตทั้งหมดโดยเฉลี่ยเท่ากับ 368.03 กิโลกรัมต่อไร่ ผลผลิตหลังหักเปอร์เซ็นต์แกนข้าวโพดและความชื้นเท่ากับ 273.92 กิโลกรัมต่อไร่ ราคาผลผลิตที่เกษตรกรได้รับโดยเฉลี่ยเท่ากับ 9.28 บาทต่อกิโลกรัม ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด และต้นทุนผันแปรรวมเท่ากับ 1,101.00 บาทต่อไร่ และ 180.16 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 5.6)

เมื่อพิจารณาผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือน พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดมีผลตอบแทนการผลิตเหนือต้นทุนเงินสดต่อครัวเรือนเท่ากับ 6,639.03 บาท และมีผลตอบแทนการผลิตเหนือต้นทุนผันแปรต่อครัวเรือนเท่ากับ 1,086.36 บาท จะเห็นได้ว่า เกษตรกรผู้ปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดมีผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนในระดับต่ำ แม้ว่าจะมีการผลิตเป็นจำนวนมาก (6.03 ไร่ต่อครัวเรือน) แต่เนื่องจากผลผลิตที่ได้รับในปริมาณต่ำ จึงทำให้รายได้ต่อครัวเรือนต่ำไปด้วย

จากการวิเคราะห์ผลตอบแทนการผลิตพืชในระบบสัญญาผูกพันของเกษตรกรตัวอย่าง พบว่า เกษตรกรมีผลตอบแทนหลังจากหักต้นทุนการผลิตทั้งหมดค่อนข้างต่ำ แต่ผลตอบแทนหลังจากหักต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสดเกษตรกรมีรายได้ค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรต่อครัวเรือนของเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสดมีรายได้สูงสุดเท่ากับ 8,041.12 บาทต่อครัวเรือน ส่วนเกษตรกรผู้ปลูกแตงกวาญี่ปุ่นมีผลตอบแทนการผลิตค่อนข้างต่ำโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 1,256.39 บาท สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดมีผลตอบแทนการผลิตเหนือต้นทุนผันแปรต่อครัวเรือนต่ำ เนื่องจากมีการหักเปอร์เซ็นต์ความชื้นและแกนข้าวโพดสูงถึงร้อยละ 25.57 และผลผลิตที่ได้รับก็ต่ำ ทำให้รายได้ของเกษตรกรต่ำลงไปด้วย โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 1,086.36 บาท (ตารางที่ 5.6)

5.5 สรุป

การผลิตพืชในระบบสัญญาผูกพันส่วนใหญ่เกษตรกรจะทำการผลิตตามแผนการผลิตของบริษัท อาจมีการปรับเปลี่ยนบ้างตามความเหมาะสมของสภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งมักเป็นเรื่องการใช้ปุ๋ยและสารเคมี เกษตรกรจะใช้แรงงานในครัวเรือน และแรงงานแลกเปลี่ยนทำการผลิตมากกว่าแรงงานจ้าง โดยเฉพาะในขั้นการดูแลผลผลิต เกษตรกรมีการใช้แรงงานในครัวเรือนมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพืชในระบบสัญญาผูกพันเป็นพืชที่ต้องการความประณีต และเกษตรกรต้องการใช้แรงงานของตนเองในการผลิต เพราะเป็นเกษตรกรรายย่อย ส่วนการจ้างแรงงานนั้น เกษตรกรจะจ้างแรงงานในขั้นการเก็บเกี่ยวผลผลิตเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 5.6 ผลตอบแทนการผลิตของเกษตรกรตัวอย่างในระบบสัญญาผูกพัน

รายการ	ถั่วเหลืองฝักสด	แตงกวาญี่ปุ่น	เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด
พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	3.94	1.38	6.03
ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	885.15	3,127.27	368.03
เปอร์เซ็นต์ที่หัก (%)	11.60 ^a	-	25.57 ^b
ผลผลิตเฉลี่ยสุทธิ (กก./ไร่)	782.47	3,127.27	273.92
ราคาผลผลิต (บาท/กก.)	10.07	2.37	9.28
รายได้ทั้งหมด (บาท/ไร่)	7,880.51	7,408.18	2,541.85
ต้นทุนเงินสด (บาท/ไร่)	3,819.24	3,639.01	1,440.85
ต้นทุนผันแปร (บาท/ไร่)	5,839.62	6,497.75	2,361.69
- ปัจจัยการผลิต	3,164.47	2,369.20	785.13
- แรงงานการผลิต	2,675.15	4,128.55	1,576.56
ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด (บาท/ไร่)	4,061.27	3,769.17	1,101.00
ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร (บาท/ไร่)	2,040.89	910.43	180.16
ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร (บาท/ครัวเรือน)	8,041.12	1,256.39	1086.36
ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด (บาท/ครัวเรือน)	16,001.40	5,201.45	6,639.03
ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสดต่อแรงงาน ในครัวเรือน (บาท/ครัวเรือน)	12,137.05	1,877.24	3,958.80

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เปอร์เซนต์ที่หักคือ a = ผลผลิตถั่วเหลืองฝักสดที่ไม่ได้คุณภาพ เช่น ฝักอ ฝักลีบ ฝักเมล็ดเดียว ฝักแตก ฝักขำ แมลงเจาะ และเป็นโรค

b = ความชื้นและแกนข้าวโพด

ในการจำหน่ายผลผลิตเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสดต้องคัดเกรดก่อนส่งมอบผลผลิตให้บริษัทผู้รับซื้อผลผลิต ส่วนเกษตรกรผู้ปลูกแตงกวาญี่ปุ่น และเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดนั้นไม่ต้องคัดเกรดก่อนส่งมอบผลผลิต ซึ่งหัวหน้าหมวดหรือตัวแทนของบริษัทจะเข้ามารับผลผลิตถึงที่ไร่ของเกษตรกร ยกเว้นเกษตรกรผู้ปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดที่ทำสัญญากับบริษัทซีพีที่ต้องขนผลผลิตไปส่งที่ศูนย์รับซื้อผลผลิตของบริษัท เกษตรกรขายผลผลิตได้ในราคาประกันตามข้อตกลงที่ทำไว้ก่อนทำการผลิต

จากการศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตพบว่า เกษตรกรมีผลตอบแทนการผลิตเหนือต้นทุนผันแปรค่อนข้างต่ำ เนื่องจากมีต้นทุนในการผลิตสูง แม้ว่าราคาผลผลิตที่เกษตรกรได้รับจะสูง แต่ผลผลิตที่ได้รับค่อนข้างต่ำ ทำให้เกษตรกรมีรายได้ต่ำไปด้วย แต่เมื่อพิจารณาผลตอบแทนการผลิตเหนือต้นทุนเงินสดแล้วพบว่า เกษตรกรมีรายได้อยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะเกษตรกรที่ทำการผลิตถั่วเหลืองฝักสด นอกจากนี้ต้นทุนการผลิตพืชในระบบสัญญาผูกพันส่วนใหญ่เป็นต้นทุนค่าปัจจัยการผลิต ซึ่งบริษัทผู้รับซื้อผลผลิตจะจัดหาปัจจัยการผลิตมาให้เกษตรกรในระบบสินเชื่อ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรเข้าร่วมการผลิตในระบบสัญญาผูกพัน เพราะเกษตรกรไม่ต้องรับภาระในการหาเงินลงทุนในส่วนของปัจจัยการผลิต